

Н. В. Резнікова,

д. е. н., доцент, професор кафедри світового господарства та міжнародних економічних відносин, Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

О. А. Іващенко,

к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності Національної академії статистики, обліку і аудиту

РОЗВИТОК ТОРГОВЕЛЬНОЇ ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ В КРАЇНАХ ПЕРИФЕРІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ЙОРДАНІЇ

N. Reznikova,

Doctor of Economics, Professor at the Chair of World Economy and International Economic Relations of Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv

O. Ivashchenko,

PhD (Econ.), associate Professor of the Department of management of foreign trade activities of The national Academy of statistics, accounting and audit

THE DEVELOPMENT OF TRADE LIBERALIZATION IN THE PERIPHERY:
THE PROSPECTS OF ECONOMIC INTEGRATION OF JORDAN

У статті розглядається вплив торговельної інтеграції на економічне зростання країн. Досліджуються особливості реалізації економічної інтеграції в країнах Периферії. Аналізується участь Йорданії в регіональних торговельних угодах та зонах вільної торгівлі з країнами Периферії та Центру.

The objective of this paper is to assess the impact of trade liberalization on Jordan economy. It outlines the features of the realization of economic integration in the countries of the periphery. Jordan's participation in regional trade agreements and free trade areas with the Periphery countries and the Centre countries is emphasized.

Ключові слова: економічна інтеграція, торговельна лібералізація, економічне зростання, торговельні партнери, зона вільної торгівлі, регіональні торговельні угоди.

Key words: economic integration, trade liberalization, economic growth, trade partners, and free trade, regional trade agreements.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Приблизно протягом останніх трьох десятиліть Йорданія проводить дуже активну політику лібералізації торгівлі. Їй вдалося приєднатися до СОТ у 2000 році, а також підписати багато інших регіональних і міжнародних угод про вільну торгівлю. Хоча така по-

літика лібералізації торгівлі вплинула на розширення зовнішньої торгівлі Йорданії, вона сприяла і збільшенню її торговельного дефіциту.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

М. Найт, Н. Лоайза, Д. Віллануева розглядали процес залучення у міжнародну торгівлю через аналіз умов доступу до світових ринків, зростання конкуренції і

збільшення виробничої активності, що об'єктивно має сприяти економічному зростанню. У дослідницькому ракурсі Е. Берг, А. Крюгер та Р. Болдвіна опинилась лібералізація як драйвер інтеграції і підвищення конвергенції темпів економічного зростання країн, що укладають інтеграційні угоди. П. Ромер, Дж. Гросмен, Е. Гелпмен досліджували лібералізацію як засіб залучення прогресивних інвестицій, менеджменту, бізнес-практики та акумуляції знань, тоді як для Д. Ко, Е. Гелпмена, А. Гофмайстера, Б. де Лонга та А. Самерса позитивні ефекти торговельної інтеграції пов'язуються зі зняттям торговельних обмежень та імпортом устаткування і техніки, що призводять у підсумку до зростання продуктивності. Г. Бекерт, К. Гарві, К. Лундбленд, Ф. Мишкін вивчали ефекти супутньої лібералізації ринку капіталу та притоку ПІІ, що супроводжуються зростанням попиту на фінансові інструменти, через призму активного залучення у міжнародну торговельну систему. В. Шевчук наголошував на неможливості виокремлення конкретних механізмів впливу відкритості на зростання економіки.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Враховуючи активізацію процесів міжрегіональної економічної інтеграції як серед країн Периферії, так і між країнами Периферії та Центру, що характеризується нами як ознака відносин неозалежності, ключові дослідницькі завдання статті полягають у вивченні досвіду реалізації інтеграційних ініціатив країн, що розвиваються на прикладі Йорданії, що є класичним прикладом малої відкритої економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Визнаючи важливість торгівлі та економічної інтеграції в епоху глобалізації, йорданські політики ухвалили зовнішньополітичну стратегію для досягнення цілей економічного розвитку. Завдяки їй Йорданія стала відігравати активну роль у зусиллях, спрямованих як на лібералізацію міжнародної торгівлі, так і на посилення міжнародної інтеграції з країнами регіону та іншими країнами світу. Така політика ґрунтується на позитивному баченні Йорданією економічних партнерств як інструментів, що забезпечують як досягнення взаємних інтересів, так і отримання справедливих дивідендів.

Окрім посилення механізмів функціонування ринкової економіки, побудованої на активній ролі приватного сектору в економіці, Йорданія досягла значного прогресу на шляху економічної та торговельної лібералізації. Це стало можливим завдяки інтенсивному процесу реформ, які почалися наприкінці 80-х рр. минулого століття і призвели до успішного формування сучасного та сприятливого нормативно-правового середовища для бізнесу та інвестицій. Йорданії вдалося стимулювати її економічні зв'язки із сусідніми арабськими країнами завдяки вступу до Великої арабської зони вільної торгівлі, ГАФТА (Greater Arab Free Trade Area, GAFTA). До її складу увійшли 18 з 22 держав Ліги арабських держав (ЛАД): Алжир, Бахрейн, Єгипет, Ірак, Йорданія, Ємен, Катар, Кувейт, Ліван, Лівія, Марокко, Оман, ОАЕ, Палестина, Саудівська Аравія, Сирія, Судан і Туніс. На країни-члени припадає 96% взаємної арабської торгівлі та 95% арабського товарообігу з поза регіональними країнами [17]. ПАФТА стала найбільшою інтеграційною ініціативою в регіоні Близького Сходу та Північної Африки зі стратегічною метою створення зони вільної торгівлі. Держави взяли зобов'язання за такими напрямками, як: скорочення ставок митних зборів на 10% в середньому щорічно за умови, що країни передадуть національні програми зниження мит до Ради безпеки Ліги арабських держав для їх координації; врахування принципу місцевого компонента при визначенні країни походження товару.

Крім того, слід відзначити приєднання Йорданії до угоди про асоціацію з ЄС; укладення нею угоди про

вільну торгівлю зі США невдовзі після успішного вступу до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2000 році; а також підписання угоди про вільну торгівлю з країнами-членами Європейської асоціації вільної торгівлі (ЕФТА) та Сингапуром. Останнім часом Йорданія підписала дві угоди про вільну торгівлю з Канадою та Туреччиною.

Водночас досвід інтеграційних альянсів у регіонах, які розвиваються, свідчить про те, що навіть за великого бажання інтегруватися, країни, як правило, не готові до цього через ряд об'єктивних причин [18]:

1) перебуваючи на початковій індустріальній стадії розвитку, країни виробляють вузький набір продукції за відсутності поділу праці; низький рівень доходів і платоспроможного попиту зумовлює орієнтацію на ринки розвинених країн як споживачів сировинних природних ресурсів;

2) маючи можливості для внутрішньо-регіонального поділу праці й інтеграції національних економік, країни постають перед необхідністю захисту промисловості, що обмежує потенціал інтеграції;

3) високий рівень диференціації показників економічного розвитку всередині регіонів, коли багатші країни відіграють роль донорів для бідних, нівелює фактори конкурентоспроможного розвитку.

Крім того, завдяки зусиллям щодо подальшого поліпшення інвестиційного середовища в країні Йорданія уклала понад 35 угод із захисту і просування інвестицій та понад 30 угод щодо уникнення подвійного оподаткування з арабськими і неарабськими країнами. Йорданія також є підписантом декількох угод з економічної і торговельної співпраці з країнами всього світу. Такими угодами формуються спільні комітети, які проводять регулярні зустрічі та забезпечують заходи для розвитку і посилення торговельних відносин між Йорданією та її торговельними партнерами (рис. 1).

Така політика лібералізації торгівлі та економічної інтеграції спрямована на розширення торгівлі Йорданії всередині регіону та в усьому світі, а також на сприяння реальному економічному зростанню. Крім того, зовнішня торгівля відіграє вирішальну роль для такої малої країни як Йорданія, дозволяючи їй вирішувати проблему внутрішнього дефіциту товарів споживчого і виробничого призначення. Вона також сприяє розширенню зовнішніх ринків, даючи цій країні можливість підвищення ефективності виробничих потужностей.

Однак розширення зовнішньої торгівлі, яка охоплює як експорт, так і імпорт, приводить і до структурного дисбалансу торгівлі. Для такої країни як Йорданія підвищення рівня відкритості супроводжувалося хронічним і зростаючим торговельним дефіцитом. Це піднімає питання стосовно рального впливу лібералізації торгівлі на економічне зростання Йорданії.

Однак протягом останнього десятиліття було опубліковано численні дослідження різних форм регіональної та глобальної економічної інтеграції країн. В одному з таких досліджень [14] виконано аналіз економічних і соціальних наслідків угоди від 2001 року між Йорданією та США (JUSFTA). Угода JUSFTA була як новаторською, так і суперечливою при підписанні, і залишається такою й на сьогодні. Проведений аналіз показав, що економічні здобутки Йорданії, досягнуті завдяки угоді про вільну торгівлю, виявилися менше, ніж за даними урядовців та експертів. Аналіз вказує на доволі неоднозначні результати JUSFTA.

По-перше, вигоди від стрімкого зростання експорту одягу з Йорданії до США після 2001 року в основному отримали іноземні фірми та іноземні робітники.

По-друге, після завершення строку дії Multi-Fiber Agreement (MFA — Угода, що дозволяє двом країнам обумовлювати взаємні обмеження імпорту текстильної продукції в обхід настанов ГАТТ) і запровадження спеціальних промислових зон (СПЗ) у Єгипті фірми — виробники одягу пішли з ринку Йорданії попри існуючі

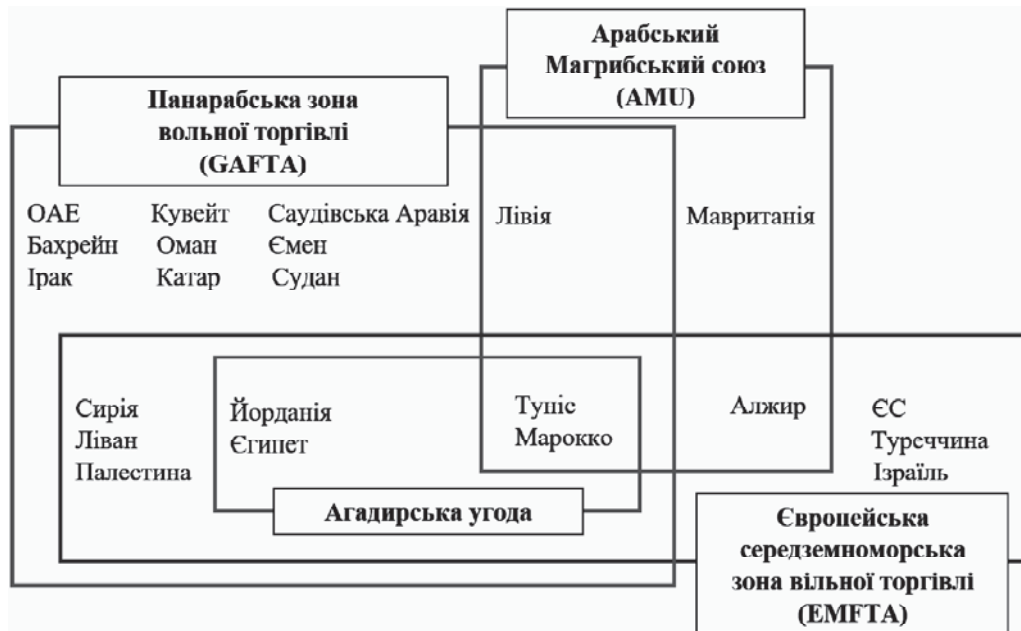

Рис. 1. Участь Йорданії в торговельних угодах в країнах Близького Сходу і Північної Африки

Джерело: [10].

урядові гарантії доступу на безмитний ринок за умовами JUSFTA.

По-третє, положення JUSFTA стосовно прав інтелектуальної власності не сприяють перетворенню Йорданії на регіональний інформаційно-телекомунікаційний хаб.

По-четверте, хоча ефекти JUSFTA для фармацевтичної промисловості є позитивними, вони дуже малі і тому не мають значного впливу на йорданську економіку. Хоча такі сектори, як інформаційні технології, фармацевтика і туризм показують ознаки сильного і сталого зростання, їх сукупний внесок у зростання неспроможний компенсувати втрату майже 1 млрд дол. США від експорту текстильної та швейної промисловості, отриманих у 2007 році. Крім того, JUSFTA не забезпечує всі переваги, потрібні Йорданії для розвитку цих секторів, такі як освічений людський капітал і допомога у подоланні нетарифних бар'єрів.

Для невеликої економіки з обмеженими природними ресурсами, якою є Йорданія, двосторонні та регіональні торговельні відносини відіграють важливу роль у підвищенні конкурентоспроможності, збільшенні масштабів економіки та компенсуванні внутрішнього товарного дефіциту. Вигоди відкритості торгівлі — у розумінні політиків — спрямували їх до ухвалення стратегії лібералізації торгівлі та економічної інтеграції як на регіональному, так і на міжнародному рівні. Щоб підготувати ґрунт для реалізації цієї стратегії, Йорданія запровадила масштабні економічні та правові реформи, спрямовані на подолання викривлень внутрішнього ринку, включаючи модернізацію законодавства щодо інвестицій та торгівлі, приватизації, лібералізації, телекомунікацій та фінансових послуг.

Завдяки безперервному процесу реформ Йорданія увійшла до групи найбільш передових країн у сфері захисту прав інтелектуальної власності, а також прийняла закони щодо захисту авторських прав, патентів та промислових розробок. Було також підготовлено ґрунт для переговорів зі СОТ щодо участі в багатосторонній торгівлі, і 11 квітня 2000 року Йорданія врешті-решт стала членом СОТ.

Подальша лібералізація зовнішньої торгівлі Йорданії відбулась завдяки участі у декількох регіональних і міжнародних торговельних організаціях. На регіональному рівні Йорданія була одним із членів-засновників Great Arab Free Trade Area (GAFTA). З 1 січня 2005 року

угодою досягнуто повну лібералізацію торгівлі товарами шляхом повного звільнення від митних зборів і платежів усіх арабських країн-членів GAFTA, крім Судану та Ємену, які є найменш розвиненими країнами, де митні збори і платежі, починаючи з 1 січня 2005 року, щорічно зменшувалися на 16% аж до повного їх скасування наприкінці 2010 року.

На тому ж самому регіональному рівні в Рабаті 25 лютого 2004 року було підписано Агадирську угоду у відповідності з Агадирською декларацією, підписаною Йорданією, Єгиптом і Тунісом 8 травня 2001 року. Агадирською угодою, яка набула чинності 6 липня 2006 року, затверджено Пан'європейсько-Середземноморське партнерство (з питань визначення правил походження товарів), яке забезпечує діагональну кумуляцію походження між країнами-членами через можливість використання ресурсних компонентів виробництва, які походять з будь-якої країни — члена Агадирської угоди, країн ЄС або країн ЕФТА, для забезпечення відповідності правилам походження для потреб експорту їх продукції на ринки ЄС, звільнені від митних зборів згідно з їх угодами про асоціацію з ЄС.

Агадирська угода забезпечує повну лібералізацію торгівлі промисловими і сільськогосподарськими товарами починаючи з дати набуття нею чинності. Крім того, країни-члени за цією угодою зобов'язані скасувати всі можливі нетарифні бар'єри, включаючи кількісні обмеження, фінансові, адміністративні та технічні бар'єри для імпорту.

На міжнародному рівні зусилля з лібералізації зовнішньої торгівлі Йорданії з рештою світу призвели до підписання декількох двосторонніх угод вільної торгівлі. Найбільш важливою є угода про асоціацію між Йорданією та ЄС, яка підписана в листопаді 1997 року, ратифікована урядом Йорданії у вересні 1999 року і набула чинності в травні 2002 року. Економічна складова цієї угоди спрямована на покрокове формування європейсько-йорданської зони вільної торгівлі до 2017 року. Першим кроком до створення цієї зони вільної торгівлі є укладення повного пакету угод між ЄС та його партнерами у середземноморському регіоні, який надає взаємні торгові преференції. Ці угоди замінюють угоди зі співпраці, укладені у 1970-х роках, якими передбачались односторонні торгові преференції. Угоди про асоціацію між ЄС і середземноморськими країнами (Алжир, Туніс, Марокко, Ізраїль, Йорданія, Ліван, Палестинсь-

ка автономія та Єгипет) набувають чинності починаючи з 1998 року. Угода про асоціацію із Сирією була ініційована 18 жовтня 2004 року.

Угода про асоціацію між Йорданією та ЄС передбачає формування комплексної бази для співпраці у сфері політики, торгівлі, економіки та фінансів. Вона вимагає вільного доступу йорданських виробників на європейські ринки і спрямована на спрощення як експорту йорданських підприємств до ЄС, так і бізнесу компаній ЄС у Йорданії.

Другою за важливістю є зона вільної торгівлі між Йорданією та США, угоду про яку підписано 24 жовтня 2000 і яка набула чинності 17 грудня 2001 року. Ця угода про вільну торгівлю вперше включила окремі блоки положень щодо торгівлі та навколишнього середовища, торгівлі та правці, а також електронної торгівлі. Інші її положення стосуються захисту прав інтелектуальної власності, платіжного балансу, правил походження, гарантій та процедурних питань таких, як консультації та влагодження спорів. Угодою скасовано тарифи для мафже всієї торгівлі між двома країнами протягом 10 років. Зниження тарифів відбуватимуться у чотири фази: поточні тарифи менше 5% скасовуються через два роки; тарифи 5—10% — через чотири роки, тарифи 10—20% — через 5 років, тарифи вище 20% — через 10 років.

У суміжній та додатковій угоді дві країни погодились створити спеціальні промислові зони (СПЗ). США визначили тринадцять таких зон у Йорданії. 6 березня 1998 року торговельний представник США визначив промислову зону Аль-Хассан у північному йорданському місті Ірбід в якості першої в світі СПЗ. СПЗ забезпечують вільний доступ до американського ринку продукції, виробленої в Йорданії, без будь-яких квотних обмежень. Виробники такої зони працюють в Міжнародній промисловій зоні в місті Акаба, яка створена завдяки цій угоді. Угодою визначено, що продукція може мати право на преференції в рамках СПЗ, якщо щонайменше 35% її оціночної вартості створено спільно йорданцями та ізраїльтянами, з можливою участю американців або палестинців. СПЗ надає можливість безмитного та безквотного доступу на американський ринок — найбільший та найбагатший у світі споживчий ринок.

Крім того, Йорданія підписала дві інші менш впливові угоди вільної торгівлі. Першу угоду — з країнами ЕФТА (Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія та Швейцарія) 21 червня 2001 року. Вона спрямована на створення сприятливих умов для розвитку і диверсифікації торгівлі і на розширення торговельної та економічної співпраці в сферах спільного інтересу на основі рівності, взаємовигоди, недопущення дискримінації та міжнародного права. Попередня Угода зі Швейцарією, яка набула чинності 1 січня 2002 року, охоплює економічну співпрацю та технічну допомогу в ряді сфер, від інтелектуальної власності до митних питань і технічних норм. Вона так і не запрацювала на повну силу через затримки реалізації поступової лібералізації, що мала б завершитися за дванадцять років. Угода охоплює торгівлю промисловою, сільськогосподарською, рибною та морською продукцією. Ця зона торгівлі є завершенням повного пакету європейсько-середземноморських угод про асоціацію між ЄС та середземноморськими країнами, які надають взаємні торговельні преференції.

У дату набуття угодою чинності країни ЕФТА мали скасувати всі митні збори та інші платежі на імпорту промислової продукції, що походить із Йорданії. Йорданія поступово скасовуватиме митні збори на ті ж самі види продукції, що походять із країн ЕФТА, згідно з двома етапами строком від 4 до 12 років, залишаючи тарифи на обмежену кількість категорій продукції, стосовно якої переговори почнуться через чотири роки після набуття чинності угодою.

Другу угоду було підписано 16 травня 2004 року в Сингапурі. Вона спрямована на зміцнення економічних

зв'язків між двома країнами, розширення торгівлі товарами та послугами, покращення інвестиційного клімату і просування бізнес-альянсів між приватними підприємствами країн для пошуку можливостей для бізнесу і нових експортних ринків у третіх країнах, водночас вигідно використовуючи передовий досвід Сингапуру стосовно економічного і технологічного розвитку. Згідно з угодою, продукція, що походить з Йорданії, звільняється від митних зборів одразу ж після набуття чинності угодою. Що стосується продукції, яка походить із Сингапуру, для неї митні платежі скорочуватимуться поступово, протягом обумовлених часових періодів. Угода також забезпечує чіткі механізми стосовно гарантій, антидемпінгу та компенсаційних заходів.

Як і очікувалось, ці угоди значно сприяли розширенню зовнішньої торгівлі Йорданії, хоча і різною мірою. Як показано в таблиці 1, вартість імпорту перевищувала відповідну вартість експорту в усіх угодах про вільну торгівлю за винятком угоди між Йорданією та США, де Йорданія мала невеликий торговий профіцит у 187,1 млн йорданських динарів.

Найвищий торговий дефіцит Йорданія мала у співпраці з ЄС, який сягнув 2,3 млрд динарів у 2008 році, потім — у співпраці з GAFTA з дефіцитом у 2,27 млрд динарів у тому ж році. Найбільший рівень імпорту Йорданія мала у співпраці в рамках GAFTA — приблизно 4 млрд динарів у 2008 році, потім в рамках співпраці з ЄС — сукупний імпорту приблизно в 2,5 млрд динарів у тому ж році. Йорданський експорт в основному йде до арабських країн по лінії GAFTA (1,7 млрд динарів), потім до США, близько 736 млн динарів. Частка ЕФТА і Сингапуру в торгівлі Йорданії в рамках угод про вільну торгівлю залишається скромною, із сукупною вартістю 202,34 млн динарів і 37,7 млн динарів відповідно.

Проведений А. Сапіром, Б. Хоекманом та Дж. Заруком [12; 14] аналіз свідчить, що лібералізація торгівлі Йорданії через ці угоди про вільну торгівлю більше вплинула на розширення імпорту, ніж експорту. Слід визнати існування невиязлого позитивного ефекту лібералізації торгівлі для реального економічного зростання. Оцінка еластичності зростання стосовно індексу відкритості торгівлі становить 0,75, що свідчить про нееластичний ефект. Динамічний кумулятивний ефект від відкритості торгівлі для реального ВВП на душу населення також виявився позитивним і статистично значимим на рівні 5%. Згідно з розрахунком коефіцієнту, 1% зростання індексу відкритості торгівлі призводить до збільшення у часі ВВП на душу населення близько на 341 йорданський динар. Модель зростання, оцінена на галузевому рівні, свідчить про існування позитивного і значимого ефекту від відкритості торгівлі для випуску на душу населення як у промисловості, так і в будівництві. Коефіцієнт у секторі послуг виявився статистично незначимим, що свідчить про меншу відкритість цього сектору та/або більш неринковий характер сектору послуг порівняно з іншими галузями — виробниками товарів.

Такі висновки дозволяють йорданським політикам та економістам-експертам пов'язати структурний дефіцит торгівлі з політикою лібералізації торгівлі. Однак через здебільшого внутрішні ресурсні обмеження Йорданія потерпала від хронічного дефіциту торгівлі завдовго до початку дії цих угод про вільну торгівлю, хоча й набагато менше. Водночас йорданські політики розглядають лібералізацію як одну зі стратегічних цілей і не мають наміру згортати цю політику. Після початку глобальної кризи 2008 року підписано ще дві угоди про вільну торгівлю: перша — з КНР 28 червня 2009 року і друга — з Туреччиною 2 грудня 2009 року. Однак жодна з них ще не набула чинності. Такий стан речей актуалізує питання щодо ефективності таких угод для йорданської економіки.

Таблиця 1. Показники торгівлі в межах регіональних угруповань (% від загального товарообігу, 2014 р.)

	Агадирська угода	Арабський Магрибський союз	Панарабська зона вільної торгівлі
Алжир		1,2	
Єгипет	1,5		13,6
Йорданія	3,0		35,7
Ліван			30,6
Лівія		2,7	5,1
Марокко	1,2	2,2	7,5
Сирія			46,7
Туніс	1,4	6,7	7,4
Мавританія		2,8	

Джерело: укладено за даними [17].

ВИСНОВКИ

Відношення продуктивності капіталу до продуктивності праці є позитивним і статистично значимим, перевищуючи 5% як у секторі будівництва, як і у секторі послуг, хоча у промисловому секторі воно виявилось статистично незначимим. Індикатор продуктивності є статистично значимим в усіх секторах, що свідчить про позитивний технологічний ефект для зростання протягом часу. Індикатор ефективності відкритості торгівлі виявився позитивним і статистично значимим як для промисловості, так і для будівництва, втім, незначимим для сектору послуг. Це може свідчити про меншу відкритість йорданського сектору послуг для торгівлі та/або про більш неринковий характер цього сектору порівняно з іншими секторами.

Торгівля послугами могла б стати вагомим джерелом доходів у майбутнього. Тим не менш, для досягнення суттєвого прогресу зниження тарифів буде недостатньо, адже основні передумови для подальшої торгівлі включають як ефективне управління, так і незалежне функціонування правової системи.

Існують два способи взаємодії між міжнародною економічною інтеграцією та міжнародною політичною кооперацією. Законодавці, перш за все, концентрують свою увагу на очікуваному впливі політичної кооперації на економічну інтеграцію. Наприклад, аналіз політики стосовно членства в регіональних торговельних угодах, або стосовно міжнародної регуляторної інтеграції зазвичай зосереджений на можливостях підвищити рівень торгівлі та економічних обмінів за рахунок таких угод. З іншого боку, можливою є також ситуація, за якої економічна інтеграція створює попит на посилення економічної кооперації. Так, зона вільної торгівлі може також бути скоріше відповіддю, аніж причиною зростання торговельних потоків. Очевидно, що держави схильються до формування зон вільної торгівлі, оскільки вигоди від їх створення переважають витрати. Більше того, зростання економічного обміну між країнами сприятиме внутрішній політичній підтримці міжнародних угод, які передбачають подальше поглиблення інтеграції та забезпечують захист приватних інтересів від опортуністської поведінки іноземних урядів.

Після досягнення певного рівня економічної інтеграції, пов'язаного з усуненням митних бар'єрів таких, як тарифи та квоти, на передній план виходять перешкоди до торгівлі, пов'язані з відмінностями у "немитних" політиках, внаслідок чого зростає попит на поглиблення інтеграції. Д. Болдвін дещо поетично порівнює процес із осушення болота, коли при спаданні рівня води стають помітними усі підводні камені нетарифних бар'єрів, які потрібно усунути. Водночас держави можуть спрямувати свою обмежувальну політику в інше русло, наприклад, використовувати нетарифні бар'єри через зростання обмежень у використанні тарифних бар'єрів. Дж.-П. Тратчман описав це явище як "...перший закон торговельної динаміки: закон збереження захисту...Таким чином, внутрішнє регулювання може стати наступною лінією оборони" [15, р. 17].

Література:

- Baldwin R. Testing for trade-induced, investment-led growth / R. Baldwin, E. Seghezza // NBER Working Paper. — 1996. — № 5416. — 34 p.
- Bicchi F. The Union for the Mediterranean, or the changing context of Euro-Mediterranean relations [Electronic resource] / F. Bicchi // Mediterranean Politics. — 2011. — Vol. 16 (1). — P. 3—19. — Mode of access: <http://www.notre-europe.eu/media/Etud77-MediterraneanIntegration-TBehr-en.pdf>
- Brunner A.D. The Long-Run Effects of Trade on Income and Income Growth / A. D. Bruner // IMF Working Paper. — 2003. — № WP/03/37. — 39 p.
- Chang R. Openness can be good for growth: The role of policy complementarities / R. Chang, L. Kaltani, N. Loayza // Journal of Development Economics. — 2009. — № 90. — P. 33—49.
- Krueger A. Liberalization attempts and consequences: foreign trade regimes and economic development / A. Krueger. — Cambridge: Balliner pub.co, 1978. — 310 p.
- Loayza N. Economic Growth in Latin America and the Caribbean: Stylized Facts, Explanations, and Forecasts / N. Loayza, P. Fajnzylber, C. Calderon. — Washington DC.: The World Bank, 2005. — 168 p.
- Maghreb Bank for Investment and Foreign Trade to be Created [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.maghreb-arabe.org/en/news.cfm?type=2&id=224>
- McMahon E.R. Piecing a Democratic Guilt? Regional Organizations and Universal Norms / E.R. McMahon, S.H. Baker. — Bloomfield: Kumarian Press, 2006. — 244 p.
- Mishkin F. Why we shouldn't turn our backs on financial globalization / F. Mishkin // IMF Staff Papers. — 2009. — Vol. 56. — № 1. — P. 139—170.
- Regional Integration in the Mediterranean Moving out of the Deadlock? [Electronic resource]. — Mode of access: <http://www.notre-europe.eu/media/Etud77-MediterraneanIntegration-TBehr-en.pdf>
- Rivera-Batiz L. Economic Integration and Endogenous Growth / L. Rivera-Batiz, P. Romer // Quarterly Journal of Economics. — 1991. — № 106. — P. 531—555.
- Sapir A. Eastern European lessons for the Southern Mediterranean [Electronic resource] / A. Sapir, G. Zachmann. — Mode of access: http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/Unfinished%20Business%20Pdf/ch23_Toperich.pdf
- Schlumberger O. The ties do not bind: The Union for the Mediterranean and the future of Euro-Arab relations [Electronic resource] / O. Schlumberger. — Mode of access: <http://www.ingentaconnect.com/content/routledg/med/2011/16/001/art0009>
- The Greater Arab Free Trade Area: Limits and Possibilities from Catching up with the Competition: Trade Opportunities and Challenges for Arab Countries / [in eds. B. Hoekman, J. Zarrouk]. — Ann Arbor: University of Michigan Press, 2000. — P. 285—307.
- Trachtman J.P. The International Economic Law Revolution / J.P. Trachtman // Journal of International Economic Law. — 1996. — Vol. 33. — P. 1—22.

16. Wacziarg R. Trade Liberalization and Growth: New Evidence / R. Wacziarg, K.H. Welch. — Cambridge, Mass.: National Bureau of Economic Research, 2003. — № 10152. — 90 p.

17. Official website UNCTADstat [Electronic resource]. — Mode of access: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=p,15912&sRF_Expanded=p,15912

18. Іващенко О.А. Проблема оцінки наслідків лібералізації руху капіталу в контексті ризиків фінансової інтеграції / О.А. Іващенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. — 2013. — Вип. 6. — С. 120—127.

19. Іващенко О.А. Місце КНР у світовому інтеграційному просторі / О.А. Іващенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. — Вип. 108. — Ч. II (у двох частинах). — К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2014. — С.18—24.

20. Орехова Т. Формування інтеграційних пріоритетів арабських країн Близького Сходу в умовах трансформації глобального світоустрою [Електронний ресурс] / Т. Орехова, Аль Макаріх Фарид. — Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mep/2011_12-13/3%20Orhova.pdf

21. Подцероб А.Б. Есть ли будущее у САМ? [Электронный ресурс] / А.Б. Подцероб. — Режим доступу: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2007/30-05-07a.htm>

22. Резнікова Н.В. Роль ЄС у поглибленні економічної співпраці країн Агадирської угоди та Магрибу в умовах посткризового відновлення / Н.В. Резнікова, М.М. Відякіна // Культура народів Причорномор'я (Проблеми матеріальної культури. Економіка. Географія). — 2013. — № 253. — С. 50—53.

23. Резнікова Н. В. Досвід АСЕАН в умовах адаптації західної та ісламської моделей банківських систем / Н.В. Резнікова, М.М. Відякіна // Культура народів Причорномор'я (Проблеми матеріальної культури. Економіка. Географія). — 2013. — № 257. — С. 120—124.

24. Резнікова Н. В. Асиметрії міжрегіональних відносин ЄС і Середземномор'я: аспекти незалежності / Н.В. Резнікова, М.М. Відякіна // Міжнародні відносини. Серія "Економічні науки". — 2016. — №7. — Режим доступу: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2896/2595

25. Шевчук В. Взаємодія зростання ВВП і рахунків платіжного балансу — поточного і фінансового / В. Шевчук // Вісник НБУ. — 2006. — №6. — С. 32—38.

References:

1. Baldwin, R. and Seghezza, E. (1996), "Testing for trade-induced, investment-led growth", NBER Working Paper, no. 5416, 34 p.

2. Bicchi, F. (2011), "The Union for the Mediterranean, or the changing context of Euro-Mediterranean relations", Mediterranean Politics, vol. 16 (1), pp. 3—19.

3. Brunner, A. D. (2003), "The Long-Run Effects of Trade on Income and Income Growth", IMF Working Paper, no. WP/03/37, 39 p.

4. Chang, R. Kaltani, L. and Loayza, N. (2009), "Openness can be good for growth: The role of policy complementarities", Journal of Development Economics, no. 90, pp. 33—49.

5. Krueger, A. (1978), Liberalization attempts and consequences: foreign trade regimes and economic development, Balliner pub.co, Cambridge, UK.

6. Loayza, N. Fajnzylber, P. Calderon, C. (2005), Economic Growth in Latin America and the Caribbean: Stylized Facts, Explanations, and Forecasts, The World Bank, Washington DC., US.

7. The official site of Maghreb arabe (2009), "Maghreb Bank for Investment and Foreign Trade to be Created", available at: <http://www.maghrebarabe.org/en/news.cfm?type=2&id=224> (Accessed 14 September 2016).

8. McMahon, E.R. and Baker, S.H. (2006), Piecing a Democratic Guilt? Regional Organizations and Universal Norms, Kumarian Press, Bloomfield, USA.

9. Mishkin, F. (2009), "Why we shouldn't turn our backs on financial globalization", IMF Staff Papers, vol. 56, no 1, pp. 139—170.

10. The official site of Jacques Delors Institute (2009), "Regional Integration in the Mediterranean Moving out of the Deadlock?", available at: <http://www.notre-europe.eu/media/Etud77-MediterraneanIntegration-TBehr-en.pdf> (Accessed 16 September 2016).

11. Rivera-Batiz, L. and Romer, P. (1991), "Economic Integration and Endogenous Growth", Quarterly Journal of Economics, no. 106, pp. 531—555.

12. Sapir, A. and Zächmann, G. (2011), "Eastern European lessons for the Southern Mediterranean", available at: http://transatlantic.sais-jhu.edu/publications/books/Unfinished%20Business%20Pdf/ch23_Toperich.pdf (Accessed 15 September 2016).

13. Schlumberger, O. (2010), "The ties do not bind: The Union for the Mediterranean and the future of Euro-Arab relations", available at: <http://www.ingentaconnect.com/content/routledge/med/2011/16/001/art0009> (Accessed 16 September 2016).

14. Hoekman, B. and Zarrouk, J. (2000), The Greater Arab Free Trade Area: Limits and Possibilities from Catching up with the Competition: Trade Opportunities and Challenges for Arab Countries, University of Michigan Press, Ann Arbor, US.

15. Trachtman, J.P. (1996), "The International Economic Law Revolution", Journal of International Economic Law, vol. 33, pp. 1—22.

16. Wacziarg, R. and Welch, K.H. (2003), Trade Liberalization and Growth: New Evidence National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass., US.

17. The official site of UNCTADstat (2016), available at: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sRF_ActivePath=p,15912&sRF_Expanded=p,15912 (Accessed 12 September 2016).

18. Ivaschenko, O.A. (2013), "The issue of assessing the impact of liberalization of capital movements in the context of risks of financial integration", Visnyk Mariupol'skoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika, vol. 6, pp. 120—127.

19. Ivaschenko, O.A. (2014), "The place of China in the world integration space", Aktual'ni problemy mizhnarodnykh vidnosyn: Zbirnyk naukovykh prats', Chastyna II (u dvokh chastynakh), vol. 108, pp. 18—24.

20. Oriekhova, T. and Faryd, Al' Makarikh (2011), "Formation of integration priorities of the Arab countries of the Middle East in the context of global transformation of world order", available at: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Mep/2011_12-13/3%20Orhova.pdf (Accessed 15 September 2016).

21. Podcerob, A.B. (2007), "Is there a future in U.M.A?", available at: <http://www.iimes.ru/rus/stat/2007/30-05-07a.htm> (Accessed 5 September 2016).

22. Reznikova, N.V. and Vidiakina, M.M. (2013), "The role of the EU in deepening economic cooperation Agadirs agreement and the Maghreb in the post-crisis recovery", Kul'tura narodov Prychornomor'ia (Problemy material'noj kul'tury. Ekonomika. Heohrafiya), no. 253, pp. 50—53.

23. Reznikova, N.V. and Vidiakina, M.M. (2013), "The experience of ASEAN in the context of the adaptation of Western and Islamic models of banking systems", Kul'tura narodov Prychornomor'ia (Problemy material'noj kul'tury. Ekonomika. Heohrafiya), no. 257, pp. 120—124.

24. Reznikova, N.V. (2016), "Asymmetry of interregional relations between the EU and the Mediterranean: aspects Nezalezhnost", Mizhnarodni vidnosyny. Seriya "Ekonomichni nauky", [Online], no. 7, available at: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/2896/2595 (Accessed 8 September 2016).

25. Shevchuk, V. (2006), "Interaction of GDP growth and accounts of the balance of payments — current and financial", Visnyk NBU, no. 6, pp. 32—38.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2016 р.